

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

O načelih pravne države pri ukrepih za prestrukturiranje gospodarskih družb
Janez Čebulj

Article information:

To cite this document:

Čebulj, J. (2016). O načelih pravne države pri ukrepih za prestrukturiranje gospodarskih družb, Dignitas, št. 71/72, str. 9-26.

Permanent link to this document:

[https://doi.org/ 10.31601/dgnt/71/72-2](https://doi.org/10.31601/dgnt/71/72-2)

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

O načelih pravne države pri ukrepih za prestrukturiranje gospodarskih družb

Janez Čebulj¹

POVZETEK

V prispevku avtor opozarja na nekatere ustavnopravno sporne vidike ukrepov za krepitev stabilnosti bank. Pri tem opredeli pomen ustavnopravnega okvira teh ukrepov in sam ustavnopravni okvir, ki ga tvorijo predvsem nekatera izmed načel pravne države, kot po ustaljeni ustavnosodni presoji izhajajo iz 2. člena Ustave. Gre zlasti za načelo jasnosti in določnosti pravnih norm, načelo konsistentnosti pravnih norm, načelo varstva zaupanja v pravo oziroma pravne varnosti ter načelo sorazmernosti. Ob uporabi teh kriterijev so v prispevku obravnavani izbrani primeri preseganja ustavnopravnega okvira ukrepov za sanacijo bank po uveljavitvi novele zakona v mesecu januarju 2016. Avtor sklene prispevek z razmišljanjem o kriterijih morebitne ustavnosodne presoje sporne zakonske ureditve.

Ključne besede: načela pravne države, jasnost in določnost, konsistentnost, pravna varnost, sorazmernost, prestrukturiranje gospodarskih družb, sanacija bank, ustavnosodna presoja.

About the rule of law for measures aimed at restructuring firms

ABSTRACT

The author highlights some of the constitutional aspects of measures to strengthen the stability of banks. In this context, the meaning of the constitutional framework of these measures is de-

¹ izredni profesor, Fakulteta za državne in evropske študije, Kranj.

financed and constitutional framework itself, which consists largely of some principles of the rule of law, as the established case law of Constitutional Court arising from Article 2 of the Constitution. It is particularly the principle of clarity and precision of legal norms, the principle of consistency of legal norms, the principle of legal certainty and the principle of proportionality. In applying these criteria, the article presents selected examples of violation of the principles of the rule of law with measures to bail out banks after the entry into force of the amended Act in January 2016. The author ends with a presentation of constitutional review criteria that would be used by the Constitutional Court in the case of their review.

Keywords: rule of law, principle of clarity and precision, consistency, legal certainty, proportionality, restructuring of companies, measures to bail out banks, constitutional review.

1. Pomen ustavnopravnega okvira

Po prvem odstavku 2. člena Zakonu o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank (Uradni list RS, št. 105/2012, 63/2013 – ZS-K, 23/2014/ – ZDIJZ in 104/2015, v nadaljevanju: ZUKSB) so ukrepi za krepitev stabilnosti bank namenjeni krepitvi stabilnosti finančnega sistema v Republiki Sloveniji. Glede na ta svoj namen jim z besedami ustavnosodne presoje ne gre odrekat, da so (kot ukrepi) v javno korist. Vendar je treba pri njihovem uzakonjanju ter pri uzakonjanju pravil in postopkov za odločanje o njih ter za njihovo izvedbo upoštevati, da se ne nanašajo samo na banke in hranilnice, temveč prizadenejo tudi tretje osebe – fizične in pravne. Gre za lastnike, družbenike, komitente in upnike. Med slednjimi niso samo upniki banke ali hranilnice, temveč tudi upniki (praviloma gospodarske družbe) oseb (prav tako praviloma gospodarskih družb), do katerih ima banka t.i. slabe terjatve. Skratka – tudi v primeru odločanja o ukrepih po ZUKSB in njihovega izvajanja razmerja niso nič manj kompleksna, kot so to v primeru postopkov zaradi insolventnosti. Zato se tudi v primeru ukrepov po ZUKSB ter z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank (Uradni list RS, št. 104/2015, v nadaljevanju: ZUKSB-A) uzakonjenih pravilih zaradi prestrukturiranja gospodarskih družb zastavljajo z ustavnopravnega vidika praktično ista vprašanja: vprašanje pose-

ganja v svobodno gospodarsko pobudo, vprašanje enakosti pred zakonom oziroma enakega obravnavanja, vprašanje pravne varnosti (zaupanja v pravo), vprašanje jasnosti in določnosti zakonskih norm ter njihove konsistentnosti.

Zadostitev ustavnopravnim kriterijem, ki zagotavljajo z Ustavo skladno zakonsko ureditev, so neke vrste spona zakonodajnega urejanja in s tem spona težnje zakonodajalca, da bi bili predpisani ukrepi čim bolj učinkoviti in to tako z vsebinskega kot tudi s časovnega vidika. Če skušam ponazoriti: so spona zakonodajalcu ter organom in organizacijam, ki določbe ZUKSB izvršujejo, podobno kot so pravila (ustavnopravni kriteriji) spona za uporabo posebnih metod dela policije. Tudi do prisluhov bi prišli hitreje, njihova vsebina bi bila obsežnejša, uporaba pa učinkovitejša, če ne bi bilo zakonskih pogojev za njihovo odreditev. Pogojev, ki zagotavljajo ustavno dopustnost prisluhov kot posega v zasebnost. Nič drugače ni z ukrepi za sanacijo bank ter prestrukturiranje gospodarskih družb: kljub temu, da so v javno korist, jih mora zakonodajalec urediti na način in z vsebino, ki zagotavlja, da bodo glede na svoje posledice vedno v ustavnopravnih okvirih. Če zakonodajalec tega ne zagotovi, ne pomagajo načela gospodarnosti, transparentnosti, učinkovitosti in druga načela. Vsa so izničena v trenutku, ko v postopku ustavnosodne presoje Ustavno sodišče poseže v zakonsko ureditve, kar se zaradi narave in poteka ustavnosodne presoje lahko zgodi čez leto, dve ali tri od trenutka, ko so bili ukrepi sprejeti in so začeli učinkovati.

2. Ustavnopravni okvir

Kaj predstavlja temeljni ustavnopravni okvir na obravnavanem področju. Naj se sliši še tako oguljeno, predvsem ga predstavljajo načela pravne države. Tista pravila torej, katerih spoštovanje predstavlja vsebino pojma pravna država, pravila, ki so se izoblikovala v okviru sodne prakse Ustavnega sodišča, s katerimi je to napolnilo vsebino 2. člena Ustave v delu, v katerem opredeljuje Slovenijo kot pravno državo.² Ta prispevek seveda ni namenjen njihovi poglobljenejši obravnavi niti ni namenjen obravnavi vseh načel

² Podrobneje o načelih pravne države npr. L. Šturm v: L. Šturm (urednik): Komentar Ustave Republike Slovenije, Dopolnitev - A, FDEŠ, Ljubljana, 2011, str. 15 in nasl. O tem tudi v Janez Čebulj: Ustavnopravni vidiki novele ZUKSB-A, 7. strokovno srečanje Aktualna vprašanja insolvenčnega prava - zbornik, IUS Software, GV Založba, Ljubljana, 2016, str. 65 in nasl.

pravne države. Prav tako glede na obseg prispevka v njem ni mogoče z vidika načel pravne države analizirati vseh določb ZUKSB-A. Omejil se bom na bistvene poudarke glede tistih načel pravne države, ki po mojem vedenju največkrat ustvarjajo pomisleke glede zakonske ureditve, poleg tega pa njihovo spoštovanje prispeva k zadostitvi eni izmed temeljnih zahtev uspešnega upravljanja in poslovanja, to je jasnosti in določnosti normativnega okvirja ter njegove konsistentnosti in stabilnosti. To so načelo jasnosti in določnosti, načelo konsistentnosti ter načelo varstva zaupanja v pravo oziroma načelo pravne varnosti. Ta načela v nadaljevanju predstavljajo ustavnopravni okvir za prikaz nekaterih primerov, ko je lahko ustavnost določb ZUKSB-A na preizkusu.

3. Primeri preseganja ustavnopravnega okvira v ZUKSB-A

3.1. Jasnost in določnost ter nearbitrarnost

Jasnost in določnost predpisov v pravni državi pomenita, da morajo biti norme jasne, razumljive in nedvoumne. To še posebej velja za predpise, ki neposredno urejajo pravice in pravni položaj pravnih subjektov.³ To načelo sicer ne pomeni, da morajo biti predpisi taki, da jih ne bi bilo treba razlagati, saj njihova uporaba vedno pomeni razlago glede na konkretni primer. Z vidika pravne varnosti, ki je tudi eno od načel pravne države, postane pravna norma sporna takrat, kadar s pomočjo pravil o razlagi pravnih norm ni mogoče določiti jasne vsebine.⁴ Temeljna namena načela jasnosti in določnosti pravnih norm sta onemogočiti samovoljno oziroma arbitrarno ravnanje državnih in drugih organov ter nosilcev javnih pooblastil pri izvrševanju njihovih nalog in pooblastil, po drugi strani pa pravnim subjektom, ki se morajo ravnati po pravnih normah, zagotoviti, da vedo, kako morajo ravnati, da norme ne bodo kršili, in kakšne so posledice njihove kršitve. Zato je Ustavno sodišče v eni od svojih odločb izrecno poudarilo, da načelo jasnosti in določnosti kot eno od načel pravne države iz 2. člena Ustave med drugim zahteva, da so norme opredeljene jasno in določno tako, da jih je mogoče izvajati, da ne omogočajo

³Tako Ustavno sodišče npr. že v odločbi št. U-I-119/98 z dne 17.4.1998.

⁴Tako npr. v odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-32/02 z dne 10.7.2003, v odločbi št. U-I-227/06 z dne 16.11. 2006 in v odločbi št. U-I-56/08 z dne 16.12.2009.

arbitrnega ravnanja in da nedvoumno ter dovolj določno opredeljujejo pravni položaj subjektov, na katere se nanašajo.⁵

Nejasnost in nedoločnost novele ZUKSB-A se prične že v njenem 1. členu, ki doda novo drugo alinejo v 3. členu ZUKSB. Po njej je cilj zakona tudi, omogočiti, kadar je to smotrno, učinkovito prestrukturiranje podjetij, katerih družbenik ali upnik je zaradi izvedbe ukrepov za krepitev stabilnosti bank postala Družba za upravljanje terjatev bank (v nadaljevanju: DUTB). Če pustimo ob strani nejasno razmerje med namenom ZUKSB, ukrepi za njegovo dosego in cilji zakona, je z vidika načela jasnosti in določnosti bolj pereča ureditev, ki jo ZUKSB-A uzakonja z novim 10.a členom. Ta prestrukturiranje gospodarskih družb (podjetij), katerih upnik ali družbenik je, opredeljuje kot dejavnost DUTB. Glede na četrti odstavek 10.a člena o tem tudi enostransko odloča, s tem pa posega ne le v dejanski temveč tudi v pravni položaj gospodarske družbe in njenih družbenikov oziroma delničarjev. Položaj torej, ki je med drugim lahko varovan tako s 33. členom Ustave (varstvo lastnine), kot tudi s 74. členom Ustave (svobodna gospodarska pobuda)⁶. Zato bi moral ZUKSB-A jasno in določno opredeliti, kateri so ti ukrepi. To še posebej velja zaradi tega, ker se na položaj DUTB v primeru sodelovanja pri prestrukturiranju gospodarskih družb vežejo posebna pravila, ki za DUTB izključujejo uporabo določb zakona, ki ureja insolvenčne postopke (spremenjeni 17. člen ZUKSB), in zakona, ki ureja prevzeme (nov sedmi odstavek 28. člena ZUKSB).

Takšna nejasna in nedoločna zakonska ureditve pravnim subjektom, na katere ta ureditev lahko pravno učinkuje, jemlje pravno varnost, ki je tudi ena od zahtev 2. člena Ustave, po katerem je Slovenija pravna država. Ne morejo namreč ugotoviti, kakšen ukrep lahko pričakujejo v določenem položaju in kdaj so sploh izpolnjeni pogoji za nastop položaja, ki DUTB omogoča ukrep, s katerim poseže v njihov pravno varovani položaj.

Kot rečeno je eden od namenov načela jasnosti in določnosti onemogočiti samovoljno oziroma arbitrarno ravnanje državnih

⁵Tako Ustavno sodišče v odločbi št. U-I-24/07 z dne 4.10.2007.

⁶V tem primeru pa neskladje lahko preraste v takšno, ki ga je treba presojati po kriterijih, ki jih je Ustavno sodišče izoblikovalo za presojo zakonskih določb, ki posegajo v kakšno od človekovih pravic. Glede posega v 33. in 74. člen Ustave z vidika korporacijskih pravic se je Ustavno sodišče opredelilo npr. v odločbi št. U-I165/08, Up-1772/08, Up-379/09 z dne 1.10.2009. O tem tudi R. Zagradišnik v: L. Šturm (urednik): Komentar Ustave Republike Slovenije, Dopolnitev - A, FDEŠ, Ljubljana 2011, str. 1057 in nasl.

in drugih organov ter nosilcev javnih pooblastil pri izvrševanju njihovih nalog in pooblastil. Res je, da DUTB ni državni oziroma klasični oblastni organ. Ustanovljena je kot delniška družba (5. člen ZUKSB), zanjo pa se uporabljajo določbe zakona, ki ureja gospodarske družbe (4. člen ZUKSB). Vendar se DUTB zelo približuje položaju osebe javnega prava: ustanovljena je z zakonom, njen ustanovitelj je Republika Slovenija, za vse njene obveznosti subsidiarno odgovarja Republika Slovenija, njen edini delničar je Vlada, ki sprejme tudi statut DUTB, nadzor nad DUTB in izvrševanjem njenih pristojnosti po ZUKSB izvaja ministrstvo, pristojno za finance. Vendar ne glede na svoj status DUTB s svojo dejavnostjo in ukrepi nedvomno odloča o pravicah, obveznostih in pravnih koristih pravnih subjektov in to ne le bank, ki so deležne ukrepov po ZUKSB, temveč tudi pravnih subjektov, ki so dolžniki teh bank, ter pravnih subjektov, ki so delničarji in upniki dolžnikov teh bank. S tega vidika se DUTB s svojimi ukrepi zelo približa statusu nosilca javnih pooblastil. Zato mora načelo jasnosti in določnosti zakonskega okvira za delovanje veljati tudi za DUTB, da se s tem prepreči njeno samovoljno oziroma arbitrarno ravnanje, ter da se zagotovi predvidljivost njenega ravnanja za pravne subjekte.

Navedeno je še posebej pereče tudi zaradi tega, ker položaj vseh subjektov, ki se pojavljajo kot osebe, na katere se nanašajo oziroma v pravni položaj katerih posegajo določbe ZUKSB-A (in ZUKSB v celoti), ni jasno opredeljen z vidika varstva njihovih pravic in pravnih koristi. Prav tako ZUKSB ne ureja učinkovitega sodnega varstva, ki bi bilo prilagojeno naravi razmerij, ki pri tem nastajajo – npr. v primeru prepovedi dejanj, ki bi neupravičeno okoristila dolžnika in s tem povezane klavzule v pogodbi iz tretjega odstavka 13. člena ZUKSB.⁷

3.2. Konsistentnost

Načelo konsistentnosti kot eno od načel pravne države zahteva, da mora biti pravni red konsistenten in notranje usklajen, zato v njem ne sme biti antinomij.⁸ V primeru ZUKSB-A pride v zvezi s tem načelom posebej do izraza zahteva, da je notranja konsisten-

⁷ Pri čemer ni jasno, kdo nadzira izvajanje teh določb niti kako so sankcionirane.

⁸ Po akademiku M. Pavčniku gre za antinomijo, če so v pravnem sistemu pravila, ki so si inkompatibilna; inkompatibilnost je na primer med pravilom, ki zapoveduje, in pravilom, ki prepoveduje določeno storitev; med pravilom, ki zapoveduje storitev, in pravilom, ki dovoljuje opustitev, kot tudi med pravilom, ki prepoveduje storitev, in pravilom, ki to isto storitev dovoljuje (M. Pavčnik, Argumentacija v pravu, CZ, Ljubljana, 2004, str. 114).

tnost eden bistvenih elementov pravne varnosti in da specialna zakonska ureditev posameznega splošnega pravnega instituta ne sme presegati meja logike takšnega instituta in se toliko oddaljiti od njega, da izgubi njegov temeljni smisel.⁹

Že prvotni ZUKSB vsebuje številne specialne določbe v razmerju do zakonov, ki kot splošni urejajo določena področja, kot so insolvenčni postopki, bančništvo, položaj gospodarskih družb, obligacijska razmerja idr. Tako je npr. ZUKSB že v prvotnem besedilu v 29. členu urejal izjeme od uporabe drugih zakonov. Z novelo ZUKSB-A je bil spremenjen 17. člen zakona, ki je prvotno določal nadomestila za stroške rednega poslovanja DUTB, po noveli pa posebna pravila zaradi prestrukturiranja gospodarskih družb. V prvem odstavku 17. člena je določeno, katere določbe zakona, ki ureja postopke zaradi insolventnosti, se ne uporabljajo za DUTB. Če navedemo samo eno od izjem, to je izjemo od pravila, da upnik nima pravice glasovati o prisilni poravnavi, če ima v razmerju do insolventnega dolžnika položaj povezane družbe. Namen takšnega pravila, vsebovanega v zakonu, ki ureja postopke zaradi insolventnosti, je jasen. Praktično enak je tistemu, ki ga je zakonodajalec uporabil pri utemeljevanju določbe, vsebovane v (spremenjenem) prvem odstavku 13. člena ZUKSB, po kateri DUTB ne sme terjatve, katere imetnica je postala pri izvajanju ukrepov za krepitev stabilnosti bank, prenesti na osebo, ki se šteje za osebo, povezano z dolžnikom.¹⁰ Ob takšni izjemi se zato zastavi vprašanje, ali se ni zakonska določba, ki jo uzakonja, toliko oddaljila od temeljnega instituta, da je ta izgubil svoj temeljni smisel.

Ker izjeme iz prvega odstavka 17. člena ZUKSB veljajo samo za DUTB, se zastavlja tudi vprašanje enakosti pred zakonom, torej vprašanje njihove skladnosti s 14. členom Ustave. Načelo enakosti pomeni pravico pravnih subjektov do zagotovitve enakosti tako pri postavljanju kot tudi pri uporabi prava (enakost v zakonu in enakost pred zakonom). Ustavno sodišče po ustaljeni ustavnosodni praksi zakonodajalca zavezuje, da je zakonodajalčevo razlikovanje oziroma nerazlikovanje pravnih razmerij objektivno utemeljeno.¹¹

⁹Tako Ustavno sodišče že v odločbi št. U-I-135/00 z dne 9.10.2002.

¹⁰Poročilo Odbora za finance in monetarno politiko k Predlogu ZUKSB-A – Dopolnjen predlog zakona, Poročevalec DZ z dne 9.11.2015, str. 5 in 6.

¹¹Tako Ustavno sodišče npr. v odločbi št. U-I-18/02 z dne 24.10.2003. Načelo enakosti pred zakonom ne pomeni, da predpis – kadar podlaga za različno urejanje niso okoliščine iz prvega odstavka 14. člena – ne bi smel različno urejati položajev pravnih subjektov, pač pa, da tega ne sme početi samovoljno, brez razumnega in stvarnega razloga. Za razlikovanje mora torej obstajati razumen, iz narave stvari izhajajoč razlog.

Gre za odstop od ureditve, ki sicer velja za upnike,¹² pri čemer, kot je bilo omenjeno, razlogi za drugačno ureditev njenih pravic v položaju, v katerem so sicer upniki, niso prepričljivi. Ta neprepričljivost daje občutek, da skuša zakonodajalec DUTB zagotoviti privilegiran položaj v razmerju do ostalih upnikov, ki so bili do trenutka, ko je bila upnica še banka s to v enakem položaju. V neenakem položaju pa so se znašli zaradi ukrepa za sanacijo banke, ki njim kot upnikom ni prinesel koristi, v postopku zaradi insolventnosti pa jim je prinesel neenakopraven položaj.

3.3. Varstvo zaupanja v pravo – pravna varnost

Načelo pravne varnosti oziroma varstva zaupanja v pravo je eden od porokov za stabilnost pravno urejenih položajev in razmerij. Nekoliko poenostavljeno od zakonodajalca zahteva, da ta naslovljencem norm s temi normami urejenega položaja ne bo poslabšal brez stvarnega razloga, utemeljenega v prevladujoči javni koristi.¹³ Glede na ustaljeno ustavnosodno prakso to pomeni, da mora zakonodajalec, ko spreminja obstoječo zakonsko ureditev tako, da določa nove ali strožje pogoje ali pravila za urejanje razmerij in položajev v t. i. tehtanju dobrin presoditi, kateri izmed ustavno varovanih dobrin je v posameznem primeru treba dati prednost, pri čemer je na eni strani teža poslabšanja pravnega položaja na drugi strani pa ustavno varovana vrednota, zaradi katere zakonodajalec poslabšuje pravni položaj. Pri tem je zlasti pomembno, ali so spremembe na pravnem področju, za katero gre, relativno predvidljive in so torej prizadeti s spremembo lahko vnaprej računali ter kakšna sta teža spremembe in pomen obstoječega pravnega položaja za upravičence.¹⁴

S temi zahtevami se zakonodajalec pri vsebini določb ZUKSB-A ni ukvarjal. Če kot primer zopet navedemo spremenjeni (novi) 17. člen (posebna pravila zaradi prestrukturiranja), lahko ugotovimo,

¹² Kar izhaja tudi iz obrazložitve Predloga ZUKS-B (Poročevalec DZ z dne 29.7.2015, str. 42), po kateri je sicer namen takšne ureditve po zakonu, ki ureja postopke zaradi insolventnosti, preprečiti, da bi nadrejena družba kot upnik podrejene družbe tej v svojo korist in v škodo drugih upnikov izglasovala prisilno poravnavo. Utemeljitev, zakaj naj bi bila DUTB v drugačnem položaju, kot so ostali upniki ni prav prepričljiva (ker ni ustanoviteljica družb, katerih družbenik je), še posebej ne, ker se domneva, da je njen prvi cilj prestrukturiranje družb.

¹³ Po stališču Ustavnega sodišča Ustava varuje na podlagi zakona pridobljene pravice tako, da vanje ni mogoče posegati z učinkom za nazaj, ne preprečuje pa, da bi zakon spreminjal prej zakonsko določene pravice ali pogoje za njihovo uveljavljanje z učinkom za naprej, če te spremembe ne nasprotujejo načelu varstva zaupanja v pravo kot enemu od načel pravne države iz 2. člena Ustave (tako npr. v odločbi št. U-I-135/00 z dne 9.10.2002).

¹⁴ Tako Ustavno sodišče v odločbi št. U-I-13/13 z dne 14.11.2013.

da se je zakonodajalec (oziroma predlagatelj)¹⁵ ukvarjal predvsem z utemeljevanjem, zakaj naj ne bi kršil načela enakosti med upniki. Tudi, če vprašanje enakosti upnikov v primeru 17. člena zakona odmislimo, pa to še ne pomeni, da so s tem odpravljeni pomisleki glede posega v načelo varstva zaupanja v pravo. Tudi, če tega ne bi počele v neskladju za načelom enakosti pred zakonom, določbe prvega odstavka 17. člena privilegirajo DUTB kot upnico v primerjavi z drugimi upniki. S tem pa drugim upnikom poslabšuje pravni položaj (npr. zaradi drugačnih razmerij pri odločanju o prisilni poravnavi).

Z načelom varstva zaupanja v pravo, je povezano vprašanje veljavnosti in uporabe določb ZUKSB-A, ki spreminjajo položaj udeležencev v razmerjih, na katere se te določbe nanašajo. Se npr. določba četrte alineje prvega odstavka 17. člena, po kateri za DUTB ne velja pravilo zakona, ki ureja postopke zaradi insolventnosti, po katerem upnik nima pravice glasovati o prisilni poravnavi, če ima v razmerju do insolventnega dolžnika položaj povezane družbe, uporablja samo za postopke, ki se bodo pričeli po uveljavitvi te določbe, ali tudi za tiste, ki so se začeli pred njeno uveljavitvijo, pa do njene uveljavitve še ni bilo opravljeno glasovanje, ali še več – je bilo opravljeno, do njene uveljavitve pa prisilna poravnava še ni bila pravnomočno potrjena.¹⁶ Teh vprašanj ZUKSB-A ne ureja, v drugem odstavku 18. člena ureja le to, kako vplivajo njegove določbe na položaj članov upravnega odbora, ki so bili imenovani pred njegovo uveljavitvijo.

Opozoriti pa kaže še na naslednje. Pred uveljavitvijo ZUKSB-A je ZUKSB v 11. členu vseboval devetnajsti odstavek, ki se je glasil: »Če DUTB v posamezni naložbi preseže 50% dolžniškega in lastniškega kapitala (upoštevajoč kategorije v bilanci stanja: kapital, kratkoročne in dolgoročne finančne obveznosti), lahko konvertira svoj delež v redne delnice z glasovalno pravico ali delež družbe po vrednosti, ki jo oceni pooblaščen cenilec, brez sklepa skupščine. Obstoječim lastnikom se mora ob tem ukrepu omogočiti vplačilo rednih delnic ali deleža po enaki ceni.« Ta določba je bila ustavno sporna z več vidikov, poleg tega pa tudi v nasprotju z Direktivo 2012/30/EU, zato je bila s 6. členom ZUKSB-A črtana. Zakonodajalec je črtanje utemeljil z neskladjem z navedeno direk-

¹⁵ Obrazložitev Predloga ZUKS-B, Poročevalec DZ z dne 29.7.2015, str. 42.

¹⁶ O ustavni spornosti takšne zakonske ureditve se je Ustavno sodišče izreklo npr. v odločbi št. U-I-307/11 z dne 12.4.2012 (zlasti točka 11 obrazložitve).

tivo in sodbo Sodišča Evropske unije C-441/93.¹⁷ Določba je bila seveda sporna zaradi dela njenega besedila, ki se je glasil: » ... lahko konvertira svoj delež v redne delnice z glasovalno pravico ali delež družbe po vrednosti, ki jo oceni pooblaščen cenilec, brez sklepa skupščine.«

Vendar je zakonodajalec s 6. členom ZUKSB-A istočasno s črtanjem devetnajstega odstavka 11. člena spremenil drugi odstavek tega člena z utemeljitvijo, češ da » ... sedanje besedilo omogoča razlago, da DUTB lahko zahteva neodplačni prenos deleža oziroma prenos po ceni, ki jo določi DUTB«. ¹⁸ Vendar primerjava spremenjenega besedila in besedila drugega odstavka 11. člena ZUKSB po spremembi pokaže, da je ne gre le za odpravo dvoma o odplačnosti prenosa, temveč tudi (morda predvsem) zato, da DUTB po spremembi lahko zahteva prenos deležev v posamezni gospodarski družbi, ki jih je pridobila katerakoli banka, v kateri je bil izveden ukrep za krepitev stabilnosti bank. To pa ima v marsikaterem primeru za posledico ne sodelovanje pri prestrukturiranju podjetij, temveč odločanje o tem in to ne glede na voljo ostalih družbenikov ali upnikov oziroma možnost njihovega sodelovanja pri prenosu (odkupu) takšnega deleža. Vprašanja, ki se pojavljajo v zvezi s to spremembo, so zato podobna, kot tista, ki so se zastavljala v zvezi z devetnajstim odstavkom 11. člena ZUKSB.

3.4. Sorazmernost posegov v človekove pravice

Eno od načel pravne države, ki predstavlja kriterij ustavnosodne presoje zakonske ureditve, ki posega v kakšno od človekovih pravic, je načelo sorazmernosti. To v povezavi s tretjim odstavkom 15. člena Ustave, posameznikom, pa tudi pravnim osebam, zagotavlja, da zakonodajalec tudi v primeru, ko obstaja legitimen razlog (ustavnopravno varovana vrednota) za zakonski poseg v človekovo pravico, vanju ne bo poseženo več, kot je to nujno za zavarovanje ustavnopravno varovane vrednote, ki poseg terja. Z drugimi besedami: poseg v človekove pravice je ustavno dopusten samo, če temelji na ustavno dopustnem, tj. stvarno upravičenem cilju (tretji odstavek 15. člena Ustave) in je v skladu s splošnim načelom sorazmernosti kot enim izmed načel pravne države (2. člen Ustave). Oceno skladnosti izpodbijane ureditve s splošnim načelom

¹⁷ Obrazložitev Predloga ZUKS-B, Poročevalec DZ z dne 29.7.2015, str. 40.

¹⁸ Obrazložitev Predloga ZUKS-B, Poročevalec DZ z dne 29.7.2015, str. 39.

lom sorazmernosti opravi Ustavno sodišče na podlagi t. i. strogega testa sorazmernosti, ki obsega presojo treh vidikov posega, tj. presojo primernosti, nujnosti in sorazmernosti posega v ožjem pomenu.¹⁹ Ustavno sodišče torej zakonske določbe, ki omejujejo uresničevanje človekovih pravic presoja na podlagi najstrožjih iz Ustave izhajajočih kriterijev.

Poglejmo primer, ki ga ZUKSB-A ureja v 8. členu, s katerim je spremenjen 13. člen zakona, ki vsebuje prepoved dejanj, ki bi neupravičeno okoristila dolžnika. Po tem členu DUTB ne sme terjatve, katere imetnica je postala pri izvajanju ukrepov za krepitev stabilnosti bank, prenesti na:

- fizično osebo, ki je z družbenikom dolžnika v razmerju ožje povezane osebe, kot jo določa zakon, ki ureja postopke zaradi insolventnosti, in temu družbeniku pripada večina deležev dolžnika ali večina glasovalnih pravic;

- fizično osebo, ki je bila član posloводства ali prokurist dolžnika v obdobju treh let pred nastankom terjatve;

- fizično osebo, ki je s fizično osebo iz prejšnje alineje v razmerju ožje povezane osebe, kot jo določa zakon, ki ureja postopke zaradi insolventnosti.²⁰

Gre torej za razmerja med fizičnimi osebami, ki imajo za posledico, da osebe, ki so opredeljene kot ožje povezane osebe, ne morejo pridobiti terjatev, katerih imetnica je postala pri izvajanju ukrepov za krepitev stabilnosti bank DUTB. Dolžniki po ZUKSB so lahko zgolj pravne osebe in podjetniki po zakonu, ki ureja gospodarske družbe.

V postopku sprejemanja ZUKSB-A (torej v zakonodajnem postopku) je bila dana pripomba, da takšna omejitev pomeni poseg v svobodo podjetništva iz 74. člena Ustave, zaradi česar naj bi bila potrebna dodatna obrazložitev, ki bi utemeljila poseg z vidika ustavnosodnih kriterijev načela sorazmernosti. V prvi fazi sprejemanja ZUKSB-A je obrazložitev te določbe obsegala en sam stavek, to je, da je njen namen, da dolžniki ne bi odkupili svojih terjatev po ceni, ki ne ustreza njihovem dolgu. V dopolnjenem predlogu ZUKSB-A²¹ je zato zapisano:

¹⁹ Tako Ustavno sodišče npr. v odločbi št. U-I-18/02 z dne 24.10.2003 (25. točka obrazložitve) in št. U-I-212/10 z dne 14.3.2013 (19. točka obrazložitve).

²⁰ Prenesti jih ne sme tudi na nekatere druge osebe, vendar se bom omejil na navedene tri primere fizičnih oseb.

²¹ Poročilo Odbora za finance in monetarno politiko k Predlogu ZUKSB-A – Dopolnjen predlog zakona, Poročevalec DZ z dne 9.11.2015, str. 5 in 6.

»V zvezi s predlaganimi omejitvami pridobivanja terjatev menimo, da so:

- *nujno potrebne* ker cilja ni mogoče doseči na drug način. Kolikor prepovedi ne bi bilo, bi tak prenos terjatve bil dovoljen.

- *primerne*: Cilj je z njimi mogoče doseči.

- *sorazmerne*: posledica prepovedi je, da osebe, za katere prepoved velja, terjatve ne bodo smele kupiti. Pri tem prepoved pridobitve terjatve ni absolutna. Vezana je na okoliščine, ki jo utemeljujejo (povezanost z dolžnikom).

Menimo, da so navezne okoliščine sorazmerne, saj velja, da bolj ko je oseba, za katero prepoved velja, oddaljena od dolžnika, strožji pogoji morajo biti izpolnjeni, da prepoved velja. Dodatno poudarjamo, da se s prepovedjo pridobitve neke terjatve omeji le ena izmed mnogih naložbenih možnosti oseb, za katere prepoved velja. Vse osebe, za katere prepoved velja, imajo namreč možnost, da svoja sredstva, s katerimi so želeli kupiti neko terjatev, porabijo za vstop v drugo naložbo.«

Navedeno je šolski primer tega, kako poseg v človekovo pravico ne more biti utemeljen.

Najprej nujnost, ki je eden od kriterijev strogega testa sorazmernosti: *»omejitve so nujno potrebne, ker cilja ni mogoče doseči na drug način. Kolikor prepovedi ne bi bilo, bi tak prenos terjatve bil dovoljen«*. Samo po sebi je to res, vendar cilj oziroma legitimen razlog za omejitev ni prepoved prenosa terjatve, temveč je cilj omejitve zavarovati neko ustavnopravno varovano dobrino. Katero?

Potem primernost, ki je drugi od kriterijev strogega testa sorazmernosti: *»Cilj je z omejitvami mogoče doseči«*. Zagotovo – večji je kij, bolj boli.

In tretji kriterij strogega testa sorazmernosti – sorazmernost v ožjem pomenu besede oziroma proporcionalnost: *»Omejitve so sorazmerne: posledica prepovedi je, da osebe, za katere prepoved velja, terjatve ne bodo smele kupiti. Pri tem prepoved pridobitve terjatve ni absolutna. Vezana je na okoliščine, ki jo utemeljujejo (povezanost z dolžnikom).«* Prvi stavek seveda ni povezan z utemeljevanjem sorazmernosti v ožjem pomenu besede; drugega in tretjega pa nikakor ne uspem pravilno razložiti: kako iz teh dveh stavkov izhaja, da za osebe, ki so navedene v tej določbi ZUKSB, prepoved pridobitve terjatve ni absolutna, oziroma kdaj, ker ni absolutna, lahko DUTB v položaju, ki ga ta norma ureja, nanje prenese terjatve.

Pri prvem kriteriju je ostalo odprto vprašanje, katero ustavno-pravno varovano dobrino varuje zakonodajalec s to nujno omejitvijo. ZUKSB vsebuje ukrepe za stabilnost bank, ki so namenjeni krepitvi stabilnosti finančnega sistema v Republiki Sloveniji (2. člen). Če sem oseba, ki z osebo, ki je bila prokurist dolžnika v obdobju treh let pred nastankom terjatve, živim v skupnem gospodinjstvu, in DUTB name prenese terjatev in tudi če jo jaz naslednji dan podarim osebi, ki je bila prokurist dolžnika, on pa jo po polovični ceni (tiste, ki jo je določila za prenos DUTB) prenese na dolžnika oziroma družbenika dolžnika, bo s tem ogrožena stabilnost česa – kakšne banke, ki je bila deležna ukrepov, ali morda stabilnost finančnega sistema Republike Slovenije. Bo ogrožena stabilnost dolžnika?

Položaj je nekoliko podoben položaju, ki ga je urejal 28. člen Zakona o preprečevanju korupcije (Uradni list RS, št. 2/04). Ta člen je prepovedoval poslovanje države in lokalnih skupnosti z vsemi poslovnimi subjekti, v katerih je udeležen funkcionar ali njegov družinski član. Z vidika odvetniške pisarne to pomeni, da niti država niti občine (nobena) niso smele poslovati z odvetniško družbo, katere družbenik (odvetnik) je bila oseba, katere družinski član je bil npr. sodnik ali sodnica (ali druge vrste funkcionar). Ustavno sodišče je z odločbo št. U-I-163/05 z dne 27.10.2005 ugotovilo, da je takšna ureditev neustavna zato, ker nesorazmerno (sorazmernost v ožjem pomenu besede) posega v svobodno gospodarsko pobudo. Zakaj – ker je bila prepoved uzakonjena kot absolutna in ni upoštevala, ali ima funkcionar dejanske možnosti vplivanja na odločitev o oddaji javnega naročila. In samo če ga ima, lahko govorimo, da gre za sorazmeren poseg zaradi preprečevanja korupcije, kar je konkreten legitimen cilj, ki ga omejitev zasleduje.

Morda beseda »absolutno« daje vtis, da pri obravnavanih prepovedih iz 13. člena ZUKSB ne gre za to, saj *»prepoved pridobitve terjatve ni absolutna. Vezana je na okoliščine, ki jo utemeljujejo (povezanost z dolžnikom)«*. Vendar temu ni tako: ker ni jasno, katero javno korist (legitimen razlog) naj bi s tem dosegli. Da stabilnost finančnega sistema Republike Slovenije s tem ne bi bila niti rešena niti ogrožena, verjetno nima smisla razpravljati. In če je edino, kar izhaja iz zakonodajnega gradiva to, da je *njen namen, da dolžniki ne bi odkupili svojih terjatev po ceni, ki ne ustreza njihovemu dolgu*«, potem to javna korist, temveč prej kaznovanje.

In smo na začetku pri vprašanju: katero (ustavnopravno varovano dobrino varuje ta omejitev).

4. Razmišljanje o kriterijih ustavnosodne presoje določb ZUKSB?

Ustavno sodišče je z odločbo št. U-II-1/12, U-II-2/12 z dne 17.12.2012 odločilo o ustavni dopustnosti referendumov za dva zakona in sicer Zakona o Slovenskem državnem holdingu (ZSDH) in ZUKSB. Ugotovilo je, da bi z morebitno odložitvijo uveljavitve in z zavrnitvijo na referendumu nastale protiustavne posledice. Presodilo je, da morajo imeti prednost ustavne vrednote, ki bi zaradi izvedbe referendumov in še bolj zaradi morebitne zavrnitve ZSDH in ZUKSB ostale nezavarovane do te mere, da bi to ogrozilo ravnotežje med različnimi ustavnimi vrednotami.

Eden od pomembnih razlogov za to je bil zagotavljanje učinkovitosti pravnega reda EU na ozemlju Republike Slovenije. Ustavno sodišče je kot pomembni ustavno varovani vrednoti navedlo dolžnost države, da izvršuje sprejete mednarodnopravne obveznosti (8. člen Ustave) in da zagotovi učinkovitost evropskega pravnega reda na svojem ozemlju (tretji odstavek 3.a člena Ustave). Načelo lojalnega sodelovanja iz 4. člena Pogodbe o Evropski uniji zahteva, da država članica že v času do poteka roka za implementacijo direktive ne sme sprejemati ukrepov, ki bi ogrozili dosego cilja te direktive. To načelo zahteva tudi, da mora država sprejeti ustrezne ukrepe, ki izhajajo iz priporočil Sveta, sprejetih na podlagi sedmega odstavka 126. člena Pogodbe o delovanju Evropske unije v postopku čezmernega javnofinančnega primanjkljaja. Nespoštovanje zavez iz evropskega prava naj ne bi pomenilo le kršitve tega prava, ampak tudi neustavno stanje v okviru naše ustavne ureditve.

Skratka – poleg ZSDH je Ustavno sodišče tudi ZUKSB umestilo v okvir zakonodaje, ki je namenjena učinkovitemu uresničevanju zavez iz prava EU.

V 57. točki obrazložitve pa je zapisalo, da v okviru ustavnosodne presoje o dopustnosti referendumov nista v ospredju niti vprašanje ustavnosti veljavne zakonske ureditve, niti vprašanje ustavnosti sprejete zakonske ureditve, to je ustavnosti ZSDH in ZUKSB, ki naj bi bila predložena v referendumsko potrditev. Ko Ustavno sodišče ne dopusti izvedbe referendumov in torej pride

do uveljavitve novo sprejetega zakona, ker je treba dati prednost drugim ustavno varovanim dobrinam pred pravico zahtevati razpis referendumu, to ne pomeni, da ne bo mogoče po uveljavitvi zakona, v tem primeru ZSDH in ZUKSB, zahtevati njune ustavnosodne presoje in na podlagi ustrezne odločitve Ustavnega sodišča tudi sanirati morebitnih protiustavnosti. V tem primeru navedena možnost naknadne ocene ustavnosti teh zakonov učinkuje kot argument v prid drugih ustavno varovanih vrednot, ki so že izkazano bistveno ogrožene oziroma omejene, v primerjavi s pravico zahtevati razpis zakonodajnega referendumu.

Vendar, ko se enkrat Ustavno sodišče opredeli, da gre za implementacijsko zakonodajo oziroma zakonodajo, ki je nujna za učinkovito uresničevanje zavez iz prava EU, se je treba zavedati, da ima morebitna ustavnosodna presoja določb te zakonodaje, precej omejitev. Omejitev, ki jih je Ustavno sodišče že zapisalo v svojih odločbah, kakšna dejanska bo v primerih, ko gre za zakonodajo, ki ureja razmerja in ukrepe, kakršni so urejeni z ZUKSB, pa bo najlepše pokazala odločitev Ustavnega sodišča o zadevi št. U-I-295/13 o noveli ZBan-1, ki je zaradi dokapitalizacije bank izničila vrednost t.i. podrejenih finančnih instrumentov. Da zadeva za Ustavno sodišče ni enostavna, ne kaže samo to, da je nekatera vprašanja poslalo v t.i. predhodno odločanje Sodišču EU, temveč tudi to, da je zadeva absolutno prednostna, o njem pa sodišče odloča že dve leti in pol (vložena decembra 2013). V okviru dosedanje ustavnosodne presoje pa so kriteriji oziroma omejitve naslednje.

V odločbi št. Up-1056/11 z dne 21.11.2013 je Ustavno sodišče opredelilo pomen 3.a člena Ustave: *»S pristopom k Evropski uniji je Republika Slovenija na podlagi prvega odstavka 3.a člena Ustave prenesla izvrševanje dela suverenih pravic na institucije Evropske unije in jih okviru Evropske unije za čas trajanja prenosa izvršuje v sodelovanju skupaj z drugimi državami članicami. Tretji odstavek 3.a člena Ustave zavezuje vse državne organe, tudi nacionalna sodišča, da pri izvrševanju svojih pristojnosti v skladu s pravno ureditvijo Evropske unije upoštevajo pravo Evropske unije, tako primarno in sekundarno pravo kot tudi sodno prakso Sodišča Evropske unije, ki skrbi za enotno razlago in uporabo prava Evropske unije (primarnega in sekundarnega), njegove odločitve pa so obvezne za vsa nacionalna sodišča in vse druge organe in subjekte v državah članicah. Ko se nacionalno sodišče v postop-*

ku, ki ga vodi, sreča z vprašanjem, katerega rešitev je v izključni pristojnosti Sodišča Evropske unije, mora pri odločanju spoštovati zahteve in pogoje, ki so določeni v pravu Evropske unije».

Slab mesec dni kasneje je z odločbo št. U-I-146/12 z dne 17.12.2013 opredelilo okvire (kriterije) svoje presoje, če gre za implementacijsko zakonodajo, ki posega v kakšno od človekovih pravic. Bistvena sta naslednja kriterija:

- zgornja premisa ustavnosodne presoje je pravo EU, ki veže z močjo Ustave, ki se mu mora umakniti.

Ustavno sodišče mora pri presoji predpisov, ki pomenijo izvajanje prava Evropske unije, na podlagi tretjega odstavka 3.a Ustave upoštevati primarno in sekundarno zakonodajo Evropske unije ter sodno prakso Sodišča Evropske unije. Iz tretjega odstavka 3.a člena Ustave izhaja zahteva, da morajo vsi državni organi, tudi Ustavno sodišče, pravo Evropske unije pri izvrševanju svojih pristojnosti uporabljati v skladu s pravno ureditvijo Evropske unije. Učinek prava Evropske unije v notranjem pravnem redu je torej odvisen od vsakokratnih pravil, ki urejajo delovanje Evropske unije. Gre za temeljna načela prava Evropske unije, ki so zapisana v Pogodbi o Evropski uniji in Pogodbi o delovanju Evropske unije ali jih je v sodni praksi razvilo Sodišče Evropske unije. Zaradi tretjega odstavka 3.a člena Ustave so temeljna načela, ki opredeljujejo razmerje med notranjim pravom in pravom Unije, hkrati tudi notranja ustavnopravna načela, ki zavezujejo z močjo Ustave. Ta načela kot notranja ustavnopravna načela zavezujejo tudi Ustavno sodišče pri izvrševanju njegovih pristojnosti v okviru pravnih razmerij, ki zadevajo pravo Evropske unije.

- legitimen razlog za omejevanje človekovih pravic je lahko tudi cilj, ki ga zasleduje pravo EU (primarno ali sekundarno).

Izpodbijana ureditev, na podlagi katere pogodba o zaposlitvi preneha veljati ob izpolnitvi točno določenih upokojitvenih pogojev, ki so vezani na starost zavarovancev, pomeni poseg v pravico starejših javnih uslužbencev do nediskriminacijskega obravnavanja (prvi odstavek 14. člena Ustave). Ob upoštevanju prvega odstavka 6. člena Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu so ustavno dopustni cilji za poseg v pravico starejših javnih uslužbencev do nediskriminacijskega obravnavanja zagotovitev vzdržnih javnih financ in zmanjšanje za maso plač v javnem sektorju, zagotovitev uravnotežene starostne strukture javnih usluž-

bencev in preprečitev sporov o tem, ali je javni uslužbenec sposoben opravljati delo po določeni starosti. Ker je izpodbijani ukrep primeren, nujen in sorazmeren v ožjem smislu, je poseg v pravico iz prvega odstavka 14. člena Ustave ustavno dopusten.

Če poskusim skleniti, bi lahko dejal, da bo Ustavno sodišče izredno zadržano glede vsega, kar bi lahko izničilo zakonsko opredeljene in odrejene ukrepe, še posebej, če gre za navezavo na stabilnost finančnega sistema v povezavi s svetovno finančno krizo. To lahko vidimo tudi v uvajanju novih načel pravne države v prakso Ustavnega sodišča, kot je npr. načelo prilagajanja spremenjenim družbenim razmerjem, za katerega se zdi, da pomeni odstopanje od storžjih kriterijev, ki jih je Ustavno sodišče izoblikovalo npr. pri načelu prepovedi poseganja v pridobljene pravice in načelu pravne varnosti (varstva zaupanja v stabilnost prava oz. z njim urejenih razmerij).

Poleg tega Ustavno sodišče že (in bo še bolj) široko tolmači obveznost prava EU in to zlasti z dveh vidikov: najprej z vidika tega, kaj je obvezno – so to samo klasični pravni akti organov EU (vključno s sodno prakso) ali bo prišlo v poštev širše pojmovanje – in nato še z vidika tega, kako to vpliva na Ustavo kot kriterij presoje. Zdi se, da se Ustavno sodišče nagiba k temu, da so obvezni vir ne le klasični pravni akti organov EU, temveč tudi smernice in priporočila, ki to sicer niso. In zdi se, da je v takšnih primerih Ustava vse manj zgornja premisa, ki bi bila upoštevana v postopku ustavnosodne presoje.²²

Zato menim, da bo težišče ustavnosodne presoje v tovrstnih primerih bolj na t.i. procesnih človekovih pravicah in vse manj na materialnih človekovih pravicah, pri poseganju v katere bo Ustavno sodišče pustilo zakonodajalcu in izvrševalcem zakonodaje (npr. Banki Slovenije in DUTB) t.i. široko polje lastne presoje pri zakonskem urejanju in pri odrejanju ukrepov.

²² Seveda se zavedam 3.a člena Ustave, pa tudi načela primarnosti pri uporabi prava EU. Kljub temu bi rad spomnil na sodbo Ustavnega sodišča Zvezne republike Nemčije, to je sodbo z dne 30.6.2009 - 2 BvE 2/08, 2 BvE 5/08, 2 BvR 1010/08, 2 BvR 1022/08, 2 BvR 1259/08 in 2 BvR 182/09 in v njej vsebovana stališča, ki jih je sodišče sprejelo ob presoji ustavne skladnosti Zakona o odobritvi Lizbonske pogodbe. Kar nekaj časa je bila sodba dostopna tudi na spletni strani Ustavnega sodišča Republike Slovenije (prevedena v slovenski jezik).

